

Кръгова и биоикономика

Сравнителен анализ в област на политики “Кръгова и биоикономика” между Националния план за възстановяване и устойчивост на България (като част от стълб “Зелена България”, версия от 16.04.2021 г.) и НПВУ на избрани три държави-членки на ЕС (Португалия - версия от 22.04.2021 г., Словакия - версия от 20.05.2021 г. и Латвия - версия януари 2021 г.)

Структура на анализа

1. Резюме: представя накратко какво е включено в *ОнП “Кръгова и биоикономика”* в анализираниите 4 НПВУ (на България и избраните 3 страни-членки (СЧ) на ЕС).

В частта на НПВУ на **Латвия** (публикуван януари 2021г.) за Кръгова икономика са включени Политика за Климатични промени и околна среда. Това са областите, които касаят “Кръгова и биоикономика, макар таксономично да няма такъв раздел.

Прави впечатление отделната част “Устойчива биоикономика” в ПВУ на **Португалия** (от април 2021г.), в която са включени мерки за ускоряване производството на продукти с добавена стойност от местни суровини - в областите облекло, обувки и естествена смола.

В частта на НПВУ на **Словакия** (публикуван на 20.05.2021г.) единствената мярка, която е включена в частта “Кръгова икономика” е “Управление на строителни отпадъци”. Тя е в мярката “Обновление на семейни и исторически сгради,” за която са предвидени 24% от средствата по Плана - около 720 милиона евро.

В НПВУ на **България** (версия от 16.04.2021г.) политиките, касаещи “Кръгова и биоикономика” са включени в първия стълб **Иновативна България, в област на политика:** Интелигентна индустрия Програма за подпомагане прехода на предприятията към кръгова икономика 100 млн. лева за периода 2021 - 2025 г.

Програмата предвижда предприемане на реални стъпки за трансформиране на икономиката от линейна към кръгова, изпълнявайки ангажиментите на страната по постигане на заложените в Европейското законодателство цели за климатично неутрална икономика. Основната цел на инициативата е подпомагане на големите предприятия за преход към кръгова икономика при въвеждане на рециклиращи технологии, стандартизиране в областта на околната среда и насърчаване на екоиновациите и индустриалната симбиоза между предприятията. Проектът включва анализ на отпадъчни потоци и обследване на предприятия за осъществяване на индустриална симбиоза, подпомагане на предприятията за въвеждане на екологични стандарти, подпомагане въвеждането на екоиновации в предприятията, за намаляване замърсяването на околната среда и по-ефективно използване на ресурсите, разработване на демонстрационни проекти за чисти технологии и осигуряване на стартов капитал за насърчаване развитието на нови бизнеси в областта на кръговата икономика.

Извод - както може да се очаква, структурата на плановете на отделните страни е доста различна, понеже е съобразена с местната специфика. В нито един от разгледаните плановете няма обособена част, която включва само мерки стриктно в това понятие - "Кръгова икономика" (глобалните предизвикателства - климатични промени, загуба на биоразнообразие, управление на отпадъци и замърсяване) - и в нито един план не се разглеждат всички нейни елементи.

2. Национален контекст, цели и фокус на изследваните 4 НПВУ в съответната ОнП: сравнение по тези параметри на НПВУ на България и избраните НПВУ на 3 СЧ на ЕС

Контекст

В средносрочен план, стратегията за възстановяване на страната (НПВУ) стъпва на Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030. Документът, обхващащ националните решения за растеж и развитие, определя три стратегически цели (ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата), за чието изпълнение групира правителствените намерения в пет области на развитие и издига 13 национални приоритета.

В **Латвия** Планът за възстановяване и устойчивост се основава на Стратегията за устойчиво развитие на Латвия за намаляване на последствията от кризата COVID-19 (май, 2020 г.), която определя стратегическа рамка с изчерпателен набор от мерки за преодоляване икономическите последици от Covid-19 и мерките за смекчаване на кризата, фокусирайки се не само върху икономическата стабилизация, но и върху икономическата преориентация и използване на възможностите за растеж, създадени от кризата.

В **Словакия** основна част от плана се опира на Националния план по енергетика и климат от 2020 г. (Integrated National Energy and Climate Plan for 2021 to 2030 prepared pursuant to Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and), критикуван от Банкуотч като остарял и неадекватен: "Един от ключовите проблеми със Словашкия план за възстановяване е, че е базиран на остарели документи. Няма финализиран подходящ модел за декарбонизация, който да приведе мерките в съответствие с климатичните цели на ЕС 2030 и 2050. Няма достатъчно политическа воля да се осъвременят декарбонизиращите модели и Словашките министерства нямат достатъчен капацитет. МИнистерството на околната среда подготвя модела за въглеродна неутралност от 2019 но засега има само обща информация относно мерките - няма ясен план."

В **Португалия** се използва Стратегически план за смекчаване на икономическото и социалното въздействие на кризата, насочен към насърчаване на икономическото сближаване и устойчивостта на икономиките на Съюза, като допринася за осигуряване на дългосрочен устойчив растеж и да отговори на предизвикателствата на двоен преход към по-зелено и дигитално общество.

Извод - в различните страни се използват различни стратегически рамки като основа на плана.

Цели

България	Основната цел на Плана за възстановяване и устойчивост е да способства икономическото и социално възстановяване от кризата, породена от COVID-19 пандемията.
Словакия	В плана се отбелязва, че Словакия е затънала в “капана на средните доходи”. Визията за модерна и успешна Словакия е да се достигне до 92% от средния БВП на глава от населението на ЕС-27 до 2030 г.
Латвия	Икономическа стабилизация и преориентация и използване на възможностите за растеж, създадени от кризата.
Португалия	Смекчаване на икономическото и социалното въздействие на кризата, способност за насърчаване на икономическото сближаване и устойчивостта на икономиките на Съюза, които допринасят за осигуряване на дългосрочен устойчив растеж и отговарят на предизвикателствата, свързани с “двоен” преход към по-зелено и дигитално общество.

Извод - целите на НПВУ на България са свързани със “социално-икономическо възстановяване.” Не са посочени съдържателни цели, които да изяснят КАКВА икономика желаем да имаме в следващите години и КАК точно ще се случи прехода в обществото към кръгова икономика, модернизация и повишен обществен и административен капацитет. Целите, естествено, са специфични за всяка страна.

Фокус

България	НПВУ включва следните 4 стълба и съответните области на политики в тях: Иновативна България: Образование и умения; Научни изследвания и иновации; Интелигентна индустрия Зелена България: Нисковъглеродна икономика, Биоразнообразие, Устойчиво селско стопанство Свързана България: Цифрова свързаност, Транспортна свързаност, Местно развитие Справедлива България: Бизнес среда, Социално включване, Здравеопазване.
Словакия	НПВУ включва следните раздели: Фискални реформи, Зелена икономика, Пазар на труда и социална устойчивост, Образование, Наука, изследвания и иновации, Здравеопазване, Публични институции и регулации. Дигитализация
Латвия	НПВУ включва следните раздели: (1)Изменение на климата и устойчивост; (2) Цифрова трансформация; (3) Намаляване на неравенствата; (4) Здравеопазване; (5) Икономическа трансформация и реформа на производителността; (6) Правни активи

<p>Португалия</p>	<p>НПВУ се фокусира върху следните приоритети:</p> <p>Устойчивост: намаляване на уязвимостта на социално неравнопоставените хора, укрепване на националният производствен потенциал, осигуряване на едновременно конкурентна и сплотена икономика в контекста на адаптация към климатичните промени и цифров преход.</p> <p>Климатичен преход: Намаляване на емисиите на парникови газове между 45% и 55% до 2030 г. в сравнение с 2005 г. ; Включване на 47% възобновяеми енергийни източници в крайното брутно потребление на енергия и Залог на енергийната ефективност, превърнат в 35% намаление на първичната енергия.</p> <p>Цифрова трансформация: Обучение и цифрово включване на хора чрез по образование, обучение в умения за цифрови и за насърчаване на грамотността, Обработка на цифрови данни в бизнеса и цифровизация на държавата, мобилизирана като лост на: а) един по-добър качество и устойчивост на финансите обществеността; б) по-конкурентна и стимулираща инвестициите бизнес среда и б) публична администрация, по-близка до гражданите и компаниите, по- гъвкава и по- ефективна.</p>
-------------------	--

3. Идентифицирани предизвикателства, предложени мерки/интервенции за подкрепа на процеса на зелено възстановяване от КОВИД в анализирани 4 НПВУ в съответната ОНП и заложили финансови параметри за тези мерки/интервенции съобразно приложимите регламенти

От многото представени предизвикателства за България, тези които имат основно значение за развитие на кръгова икономика в страната можем да посочим:

- Ресурсоемкост на икономиката
- Изоставане на България от другите страни членки по отношение на прилагането на принципа на кръгова икономика и по внедряване на екоинновационни дейности
- В сектора на промишлеността има застой в нормата на енергийна ефективност, като причините за това включват липсата на значими промени в индустриалната структура, както и на съществено подобрене по отношение на използваните технологии и производствени процеси
- България остава най-въглеродно интензивната държава – членка на ЕС, като интензитетът на емисиите на парникови газове в българската икономика е повече от 4 пъти по висок от средното за ЕС ниво, при формирана положителна, но скромна тенденция на скъсяване на изоставането в това отношение през последните години.

Според предвидените за отделните компоненти финансови средства:

- **Иновативна България** — 26%¹ от ресурсите по Плана;
- **Зелена България** — 35.6% от ресурсите по Плана;
- **Свързана България** — 21.9% от ресурсите по Плана;
- **Справедлива България** — 16.5% от ресурсите по Плана.

В проекта на плана от 08 февруари 2021г. се казва, че Зеленият преход заема водещо място в Плана за възстановяване и устойчивост, като концентрира 40.2% от общите предвидени разходи. Все пак за средствата, които бяха предвидени за подпомагане процеса на преход към кръгова икономика в предприятията, която предвижда предприемане на реални стъпки за трансформиране на икономиката от линейна към кръгова, изпълнявайки ангажиментите на страната по постигане на заложените в Европейското законодателство цели за климатично неутрална икономика ще се осъществява с финансови инструменти са завишени в новата версия на плана. От общият планиран ресурс 100 млн. лв. с период на изпълнение 2021- 2025 г. (което беше по малко от 1% от предвидените средства!), в новата версия на **Програма за икономическа трансформация от 16.04.2021г. (инвестиция 2 от част 2.А.3.Интелигентна идустрия)**, тези средства вече са:

-Фонд 2 Зелен преход от НПВУ (версия от 16.04.2021 г.) - Общ размер на инвестициите за периода – **487 500 000 лева**

Съфинансиране от Инструмента за възстановяване и устойчивост – 250 000 000 лева, в т.ч. средства за организация и управление – 12 500 000 лева (5% от средствата за фонда по Инструмента).

Не трябва да изключваме възможността и по другите мерки да се предвидят средства, които ще благоприятстват цялостния преход от линейна към кръгова икономика - в сферата на образованието, дигитализацията, свързаността и социалните дейности. Тук имаме предвид необходимостта от знания и ново разбиране за принципите на управление и координация на бизнеса, използване на новите технологии за подобряване на свързаността и комуникацията, възможността да се развият нови инструменти и подходи за кръгова икономика, които създават работни места, особено за хора в неравностойно положение. Но за съжаление самите разработчици на плана са казали, че не виждат възможност, например, реформата в образованието да допринесе за развитие на кръговата икономика, защото е важно да се промени разбирането за употребата на ресурсите във всички сфери.

В **Латвийския НПВУ** основна част, свързана с кръговата икономика е “Устойчивостта на горите” в компонента 1. Климатични промени и устойчивост на околната среда. Мярката е **1.3.1.3.i. Инвестиция в (съхранение на, бел. ред) CO₂ насърчаване на устойчивостта на горите** - непродуктивно заместване на горите, залесяване, поддържане на млади насаждения. Като основни предизвикателства са изброени:

- Секторът за промяна на земеползването и горското стопанство ще генерира емисии на парникови газове от 2018 г., запазвайки тенденцията от предишни години, свързана със стареенето на горите насаждения и увеличаване на емисиите

на парникови газове в резултат на кристална минерализация, влошаване на техническото състояние на дренажните системи в горските земи и обезлесяване чрез създаване на нови инфраструктурни обекти. Трансформацията на горските земи в пътна и железопътна инфраструктура, както и превръщането на естествено залесените земи в обработваема земя и ливади чрез връщането им в икономическа циркулация, играят съществена роля за увеличаване на емисиите на парникови газове и намаляване на секвестрирането на CO₂. Промяната в земеползването с обработваема земя се дължи главно на отстраняването на дървесната биомаса от естествено залесените земеделски земи, където земеделието е прекратено през 80-те и 90-те години.

- Производителността на горските насаждения трябва да се увеличи, увеличавайки съхранението на CO₂, като същевременно се гарантира устойчивостта на горските насаждения и по-широкото използване на дървесината като материал.
- Увеличава се и честотата на екстремните природни явления, в резултат на което се увеличават рисковете за развитието на горските насаждения. Около половината от горите в Латвия са частни и значителна част от частното управление на горите се извършва в ограничена степен - необходимо е да се насърчи промяната на управленските практики.

В Компонент 1. Изменение на климата и устойчивост, за Елемент. Адаптиране към изменението на климата за предвидени общо 91 575 000 евро. Като за мерки за адаптация към околната среда (намаляване на риска от наводнения, инвестиции в горски земи), които са част от този елемент са предвидени 54 945 000 Евро.

Едно от структурните предизвикателства на морската икономика в **Португалия** е да се подобри моделът на развитие, основано на синята биоикономика, която може не само да гарантира сигурност но също така и набор от други дейности с въздействие в различни сектори, и винаги базирани на решения с по-малък климатичен отпечатък, решаващ принос за придвижване към декарбонизация на настоящия икономически модел.

Португалия се ангажира да постигне въглероден неутралитет до 2050 г., което изисква намаляване на емисиите на парникови газове (ПГ) с над 85% спрямо емисиите от 2005 г. и достигане на капацитет за отделяне на 13 милиона тона въглероден двуокис от обработваемата земя. Постигането на въглероден неутралитет предполага прекъсване на парадигмата за използване на природни и енергийни ресурси, но освен това, предполага преминаване от използването на природни ресурси съобразно логиката на линейната икономика към нисковъглеродна, кръгова и енерго-центрирана икономика, ориентирана към използване на природните ресурси по устойчив начин.

В **Словакия НПВУ** се отбелязва, че "Изменението на климата, както и пандемията COVID - 19, са безпрецедентно предизвикателство, което изисква преминаване към зелена, **по-кръгова** и неутрална към въглерода икономика. Словакия е една от най-индустриализираните страни в ЕС и е силно зависима от автомобилната индустрия. Електрификацията на промишлените дейности и **преходът към кръгова икономика при използването на отпадъчни продукти има голям потенциал за намаляване на емисиите**

в промишлеността. Алтернативните горива и инфраструктура, включително електромобилността и водородът, предлагат възможности за намаляване на емисиите, както и за диверсификация на производството.”

Другите предизвикателства включват:

Промислените предприятия са сред най-големите замърсители на въздуха в Словакия. Словашката индустрия представлява около 50% от общите емисии на парникови газове в Словакия, докато средната стойност за ЕС за 2018 г. е около 25%.

Системата за управление на отпадъците застоява и се нуждае от значителна реформа, която ще приближи Словакия до кръговата икономика. Докато процентът на депониране в ЕС е около 24%, Словакия изпраща на депата все още над 50 % от битовите отпадъци.

Словакия има третата най-висока средна концентрация на прахови частици във въздуха в ЕС. Въпреки че качеството на въздуха на Словакия в сравнение с предишни години значително се подобри, в страната все още има повече хора , изложени на замърсяване на атмосферата, отколкото в ЕС. До 17,5 % от населението през 2017 е изложено на прекомерни концентрации на PM 2.5 и 24.2 % концентрации на прахови частици PM10.³¹

Недостатъчната защита на биоразнообразието и горите не се отнася само до защитените територии, но и до цялата страна. Словакия все още няма въведен Закон за планиране на територията.

4. Включени проекти и интервенции в анализирани 4 НПВУ в съответната ОнП: следва да се идентифицират и сравнят конкретните проекти, заложените в тях и да се направят изводи за очакваните резултати и въздействия от изпълнението им в съответната ОнП

В българската Програма за икономическа трансформация, която е включена в НПВУ се състои от 3 фонда:

- *Технологична модернизация* с Направление 1. Модернизация от следващо поколение и Направление 2. Нови технологии и оборудване. За целите на оперирането на Фонд 1 са планирани 400 млн. лв. от Инструмента за възстановяване и устойчивост, които се очаква да катализират и 570 млн. лв. частни инвестиции.

- *Зелен преход* - подкрепа за МСП за въвеждане на решения в областта на кръговата икономика, така че същите да станат по-енергийно и ресурс-онезависими, както и да ги подготви да възприемат предизвикателствата, свързани със зеления преход и въглеродната неутралност на икономиката. Направление 1. Декарбонизация и Направление 2. **Кръгова и нисковъглеродна икономика.** Насоченост на подкрепата: МСП с икономически дейности в сектор С. “Преработваща промишленост,” генериращи емисии на парникови газове. По данни на Евростат за 2019 г. всички икономически дейности в сектор С. Преработваща промишленост генерират емисии на парникови газове. За целите на оперирането на Фонд 2 са планирани 250 млн. лв. от Инструмента за възстановяване и

устойчивост, които се очаква да катализират и 237.5 млн. лв. частни инвестиции.

– *Подкрепа за дигитализация в предприятията* - Програма за публична подкрепа за развитие на индустриални паркове и подобряване на инфраструктурната им свързаност с два обособени компонента: 1. Изграждане на инфраструктура - $\frac{1}{5}$ от средствата и 2. Скъсяване на веригите за доставка и реиндустриализация – предвижда затваряне на цикъла на съществуващи производства, повишаване на добавената стойност и производителността в производството. За този компонент да се задели до едва 1/5 от ресурса по програмата. За целите на оперирането на Фонд 3 са планирани 250 млн. лв. от Инструмента за възстановяване и устойчивост, които се очаква да катализират и 2.8 млн. лв. частни инвестиции.

Програмата за ускоряване на икономическото възстановяване и трансформация чрез наука и иновации във версията на НПВУ от 16.04.2021 г. се състои от два стълба. Първи стълб: укрепване на научноизследователския и иновационен потенциал и ускоряване на интернационализацията на националната иновационна екосистема с Операция 1: Изпълнение на проектни предложения на иновативни малки и средни предприятия (МСП), получили знака за качество „Печат за върхови постижения“ по конкурсите на Европейския съвет по иновациите и Операция 2: Изпълнение на проектни предложения в направление „Разширяване на участието“ на Рамкова програма „Хоризонт Европа“, с цел укрепване на научноизследователския и иновационен капацитет на българските държавни висши училища и научноизследователски организации. Втори стълб: Създаване на мрежа от изследователски висши училища в България.

За съжаление от така представените програми, при голяма част от тях не става ясно как ще се постигне дългосрочно въздействие, т.е. трансформация на икономиката от традиционна към кръгова, а не временно укрепване и вътрешна промяна. Фокусът на проектите трябва да бъде върху инвестиции, които могат да дадат именно трайно и устойчиво развитие на икономическите модели, а не временна подкрепа за бизнеса и инфраструктурата, която не допринася за коренна трансформация на модела.

В латвийския НПВУ в частта **Мерки за адаптация към околната среда (намаляване на риска от наводнения, инвестиции в горски земи)** са предвидени дейности по подпомагане на горите и създаването на устойчиви на климата горски насаждения и увеличаването на съхранението на CO₂ в секторите на земеползването, промяната в земеделието и горското стопанство. Мерките трябва да доведат до увеличаване на горските маси и подобряване ефективността им за съхранение на CO₂.

В португалския НПВУ Глобалната стойност на този компонент (касаещ кръговата икономика в морската икономика) е 252 млн. евро и се предлага да се приложат четири инвестиции, една от които в автономната област Азорските острови: **Blue Hub (център за синя икономика (87 милиона евро))**. Центърът за синя икономика възнамерява да интегрира набор от инвестиции в хъбове: национални (нови и съществуващи) крайбрежни инфраструктури с достъп до вода, лаборатории и зони за изпитване, места за създаване на прототипи, предварително и индустриално *разширяване* и пространство за инкубация

и привличане на компании чрез създаване на физическа и виртуална мрежова платформа за рационализиране на синя биоикономика и други нововъзникващи области на декарбонизиращата морска икономика в Португалия и в Европа.

Освен това **компонент 12 от НПВУ на Португалия - Устойчива биоикономика** - ще подкрепи **инициативи, фокусирани върху три сектора (текстил и облекло, обувки и естествена смола)**, за да се използва преходът към продукти на биологична основа и повишена ефективност при използването на ресурси, създавайки по-голяма стойност за същия материал. Структурната промяна, свързана с прехода към биоикономиката, има за цел да окаже **въздействие устойчива икономическа и социална устойчивост**, допринасяща за екологичния и цифров преход, за конкурентоспособността на производствените процеси и за създаването на дългосрочни работни места.

В НПВУ на Словакия е заложено следното:

Словакия ще реформира системата за разделно събиране, постепенно ще увеличи таксите за депониране и ще въведе задължително количествено събиране на смесени битови отпадъци, в рамките на което ще използва и интелигентни решения. Земята ще бъде освободена от сметища и ще бъдат въведени мерки за предотвратяване на появата им. За предотвратяване увеличението на отпадъците във всеки областен градски център ще бъдат създадени депа за рециклиране, а за предотвратяване разхищаването на храна ще бъде въведено законодателство за храните. Като част от реформата на разделното събиране ще бъде преразгледано освобождаването на публичната администрация от участие в разширена отговорност на производителя.

Друга мярка, заложена в плана (цитат): “Над 110 000 домакинства, които все още ползват твърдо гориво, да използват по-екологични котли.”

Освен това ще бъде приет Закон за планиране на територията, който ще подпомага поддържането на ландшафтни структури, които ще имат жизненоважно значение за екологичната стабилност и опазването на биологичното разнообразие. Тогава при вземане на решения за зонирание и строителни процедури ще се има предвид и въздействието върху ландшафта. Словакия ще завърши мрежата от защитени зони НАТУРА 2000 и ще бъдат определени национални и природни паркове в Словакия.

5. Очакван период и степен на въздействие съгласно предвидените етапи и заложените параметри на изпълнение на анализиранияте НПВУ в съответната ОнП

Предвидените мерки по отношение на кръговата икономика са разчетени да имат краткосрочен и средносрочен ефект в **българския НПВУ**. Това абсолютно не отговаря на очакванията за преход на икономиката към устойчиви модели и механизми, осигуряващи климатично неутрална и кръгова икономика. Затова трябва да се включват предложения както за инвестиции, така и за реформи, които да допринесат в по-дългосрочен план растеж, работни места и зелен преход. Кръговата икономика отговаря на това предизвикателство и следва повече инвестиции да се насочат към обекти за индустриална симбиоза, ефективно производство и устойчиво използване на ресурси, устойчиво

потребление и ремонт и повторна употреба. Да се работи съвместно със заинтересованите страни за разработването на благоприятна рамка за кръговата икономика посредством мерки, които съчетават интелигентно регулиране, пазарни инструменти, изследвания и иновации, стимули, обмен на информация и подкрепа за подходи на доброволен принцип. И това трябва да бъде заявено във всички стратегически документи, но не само да е заявено, но и реално да се прилага.

Мерките за подобряване качеството и устойчивостта на горите в **латвийския НПВУ** трябва да започнат да дават резултати още през 2030 година, за да се постигнат целите за климатична неутралност до 2050 година.

В португалския НПВУ мерките в **Тематичната програма 3 - Устойчивост на ресурсите и преход към климата** са насочени към ефективното използване и насърчаване на кръговата икономика в отговор на предизвикателството на енергийния преход и устойчивост на територията. Те трябва да доведат до намаляване емисии на парникови газове с 45% до 55% и с 40% в транспортния сектор в сравнение с 2005 г. В съответствие с националния план до 2030 година морската икономика на Португалия трябва да съответства на модела за синя икономика, да се подобри риболовния флот и да се максимизират приходите от морски транспорт. В **компонент 12. Устойчива биоикономика** - структурната промяна, свързана с прехода към биоикономиката, има за цел да **въздейства върху икономическа и социална устойчивост**, допринасяща за екологичния и цифров преход, за конкурентоспособността на производствените процеси и за създаването на дългосрочни работни места. Целта трябва да е постигната до 2030 г.

В **словашкия НПВУ** на практика не се използват конкретни числа за индикатори по предвидените мерки и няма по-конкретни срокове. Говори се за “подобряване” или “значително увеличение” в частите за депониране, рециклиране и замърсяване на въздуха, В частта за опазване на природата се говори за “обхващане на всички територии в новия закон за устройство на територията”.

6. Подкрепящи политики и планирани реформи за изпълнение на 4те НПВУ в съответната ОнП (да се посочат какви политики повлияват и реформи постигат съответните НПВУ в изпълнение на принципа “пари срещу реформи”)

Преходът към кръгова икономика и развитие на биоикономика е казано, че са ключови приоритети в разработените политики и мерки за Зелената икономика в НПВУ на **Словакия**.

Макар, че има отделна специална глава за политика за Кръгова икономика, то тя очертава единствено следните проблеми и планирани реформи: Процентът на рециклиране на битови отпадъци е един от най-ниските в ЕС и депонирането на отпадъци в Словакия е все още доминиращата форма на справяне с отпадъците. Икономиката по този начин предлага значителен обем от материали, които биха могли да бъдат използвани повторно (рециклирани).

Словакия ще реформира системата за разделно събиране, постепенно ще увеличи таксите

за депониране и ще въведе задължително количествено събиране на смесени битови отпадъци, в рамките на което ще използва и интелигентни решения. Територията на страната ще бъде освободена от нелегални сметища и ще бъдат въведени мерки за предотвратяване на появата им. За предотвратяване на отпадъците във всеки областен град ще бъде създаден център за повторна употреба и за подпомагане на предотвратяването на разхищаването на храна и ще бъде променено законодателство за храните. Правителството ще приеме стратегия и пътна карта за преход към кръгова икономика. Като част от реформата на разделното събиране ще бъде преразгледано освобождаването на публичната администрация от участие в разширена отговорност на производителя.

В ПВУ на **Латвия** единствената значима политика, която пряко влияе върху кръговата икономика е насърчаване производството на биогаз. ПВУ предвижда **Реформа. Създаване на система от гаранции за произход на биометана**, която има за цел да намали емисиите на парникови газове в транспортния сектор и да увеличи използването на възобновяеми енергийни източници, по-специално в транспортния сектор, като се използват съвременни биогорива (биометан). Използването на биометан може да повлияе на общата цел на Латвия за намаляване на емисиите на парникови газове и да допринесе за целта на Латвия да се доближи до климатичната неутралност, тъй като използването му като гориво може значително да намали емисиите на парникови газове в транспортния сектор. Съвременни биогорива, вкл. биогазът (включително биометан) от различни отпадъци и остатъци осигурява спестявания на парникови газове с нисък риск от непряка промяна в земеползването. Освен това инвестициите в производство на биогаз (сектор за производство на енергия), по-специално в големи ферми за добитък, свине и птици, също могат да намалят емисиите на парникови газове от оборски тор в селскостопанския сектор, като по този начин осигурят ефективно управление на оборския тор.

В ПВУ на **Португалия** прави впечатление отделната част Устойчива биоикономика, в която са включени политики за развитие на национална биоиндустрия чрез производство на нови продукти с висока добавена стойност, от биологични ресурси в три стратегически сектора за португалската икономика: текстил и облекло, обувки и смола.

7. Примери за успешни модели на проекти и интервенции от Зте НПВУ на СЧ на ЕС, които са подходящи за прилагане в Б-я (и които могат да бъдат мултиплицирани и успешно заимствани и приложени в българския НПВУ)

Словакия - За предотвратяване на отпадъците ще бъдат създадени областни градски центрове за повторна употреба и за подпомагане на предотвратяването на разхищаването на храни. Ще се въведат законодателни промени в законодателството за храните. Тези центрове имат изключително важна роля не само за намаляване на отпадъците и устойчиво използване на ресурсите, но и за утвърждаване принципите на кръговата икономика сред обществото, осигурява информираност, обществена ангажираност и възпитание, мотивиране и въздействие сред всички поколения, освен това се осигуряват допълнителни възможности за заетост, осигуряване на работни места за хора в неравностойно положение, прилагане на допълнителни програми за социална

интеграция и екологично съзнание и ангажираност на обществото. **Българските общини могат също да приложат този доказан вече подход.**

Латвия - Освен Програмата за насърчаване на иновации и частни инвестиции в НИРД (клъстерна програма) за 82 500 000 евро (един добър модел за прилагане на Кръгова икономика, понеже се подобрява и рециклирането на отпадъци, и производство на възобновяема енергия), ще бъде също така проведена реформа, която да създаде система от гаранции за произход на биометана.

Чрез тази реформата ще се намалят емисиите на парникови газове в транспортния сектор и ще се увеличи използването на възобновяеми енергийни източници, по-специално в този сектор, като се използват съвременни биогорива (биометан). Използването на биометан може да повлияе на общата цел на Латвия за намаляване на емисиите на парникови газове и да допринесе за целта на Латвия да се доближи до климатичната неутралност, тъй като използването му като гориво може значително да намали емисиите на парникови газове в транспортния сектор. Съвременните биогорива, включително биогазът (в т.ч. биометан) от различни отпадъци и остатъци осигурява спестявания на парникови газове с нисък риск от непряка промяна в земеползването. Освен това инвестициите в производство на биогаз (сектор за производство на енергия), по-специално в големи ферми за добитък, свине и птици, също могат да намалят емисиите на парникови газове от оборски тор в селскостопанския сектор, като по този начин осигурят ефективно управление на оборския тор. **България също може да инвестира в повече, по-съвременни технологии и структури за производство на биогаз (включително биометан).**

ПВУ на Португалия предвижда намаляване обема на отпадъци, чрез инвестиции в използване на местни суровини и производство на продукти с висока добавена стойност в три стратегически сектора: текстил и облекло, обувки и смола. **България също може да инвестира в производство на продукти с по-висока добавена стойност, с използване на местни суровини, в ключови за нея сектори.**

8. Процес на консултация със заинтересованите страни в анализиранияте 4 НПВУ (кратко описание на процеса, консултирани заинтересовани страни, получени становища, степен на отразяване и др., обосновка на приетите промени в работните версии и актуалните версии към периода на изготвяне на анализа)

В **България** процесът на консултации започна в ранна есен на 2020 г. и над 48 организации и институции дадоха своите становища по 1вата версия на плана. През м. февруари и м. април 2021 г. бяха публикувани още 2 версии на плана. След провеждане на парламентарни избори на 04.04.2021 темата стана една от основните в обществото. Беше даден достъп до документите по плана, но написаното предизвика редица критики и разочарование от подхода. На 20.07.2021 г. е публикувана нова 4та версия на ПВУ, по която още текат обществени и политически консултации, преди окончателното ѝ вхождане в ЕК.

В критичен анализ на ПВУ на **Словакия** организацията Банкуотч посочва: “Черновата на плана за възстановяване и устойчивост беше споделена с обществеността, но консултациите по нея бяха твърде формални и не бяха (достатъчно бел. ред) прозрачни или приобщаващи в съгласие в принципа за партньорство”.

В **Латвия** са проведени консултации с бизнеса и обществото в края на 2020 г. Правителството е включило представители на местния бизнес и общините в подготовката на плана. Въпреки това, според Банкуотч: “Процесът не е бил достатъчно прозрачен и не е успял да включи всички заинтересовани страни в ефективни консултации.”

В **Португалия** документите бяха налични за консултация на правителствен сайт само в периода 15.02 - 01.03.2021 с възможности за коментари и предложения. Съгласно доклад на проект Green Recovery Tracker: “Освен това наблюдателите отбелязват, че нито една от натоварените със задачата институции не е включила експерти по околна среда и че общините и местните власти имат ограничена роля в приложението на плана. И накрая, гражданските организации критикуваха процеса на консултации заради кратките срокове и липсата на детайли поне по някои мерки.”

Извод - консултации са проведени, но има редица критики за техния формален характер и липса на видимо подобрене като резултат от включване на заинтересовани страни.

9. Преглед на целите, мерките и интервенциите за опазване и възстановяване на биоразнообразието в анализираниите Зте чуждестранни НПВУ спрямо българския ПВУ и изготвяне на препоръки за отразяването им в българския НПВУ

Реално в разглеждани НПВУ на Латвия и Словакия няма конкретни мерки за опазване и възстановяване на биоразнообразието, макар на няколко места да се споменава, като важна сфера.

Във версията на НПВУ на България от 16.04.2021 г. разочароващо бяха заложили стари неизпълнение задължения на правителството, ненужно създаване на нова структура и нямаше никакви реални мерки, които да създават работни места, да подобряват капацитета или да водят до реална защита и подобрене. Заложените средства (под 1% - 32.3 млн. лв.) бяха в пъти по-малко от необходимия за постигане на реални цели минимум (поне 3%) по мнение на изтъкнати експерти в сферата.

Предвидените мерки в насока осигуряване на ефективно управление на Националната екологична мрежа и защита на природни местообитания и видове с европейско и национално значение за преустановяване загубата на биологично разнообразие НЕ бяха ефективни, а именно.

- средствата - малко на 32 млн., като е необходимо те да бъдат минимум 90 млн., по оценка на водещи експерти в областта на опазване на биоразнообразието в България;
- създаването на нова структура и писането на планове НЕ води до реални мерки за създаване на работни места, реални мерки по защита и подобряване на състоянието на целевите за опазване видове и местообитания, на защитените територии и в горите, вкл. тези в населените места

- средствата са предвидени за мерки, които бяха предвидени в спрените предложения за изменение на закона за биоразнообразието и по дейности, които правителството отдавна трябваше да е изпълнило със собствени средства

Предложения:

- да се въведе ясна цел - по примера на други страни, например Полша - за крайното състояние, в което искаме да видим биоразнообразието след период от 5-7 години. Например, 70% от застрашените видове и местообитания да НЕ са застрашени в резултат от дейностите.
- да се включат учени и изследователи от академични и неправителствени среди и да се финансира тяхната работа по планирането и изпълнението на мерките
- в спешен порядък да бъдат приети всички предложени проекти за управление на паркове, защитени територии и защитени зони, както и планове за защита на видове
- да се осигурят мерки за строга защита на видове и местообитания според членове 12 и 13 от Директивата за за хабитатите
- Да се увеличи финансирането по компонента
- Да се въведат задължителни екологични оценки и оценки за съвместимост за ВСИЧКИ други компоненти на ПВУ
- Да се включи конкретен - с ясни цели и времеви рамки - план за развитие на биоикономиката и използването на биологичните системи по ефективен начин, без да се разрушат условията за нейната регенерация и следователно нейната способност да устоява на въздействията на човека.
- Да се внедрят нови икономически модели, с които да се приложат методите на икономика на околната среда и екологичната икономика към емпиричната биология.
- да се предвидят мерки за опазване и увеличаване на горите, включително в урбанизираните територии
- да се предвидят средства за изработване и прилагане на планове за управление на защитените територии.

10. Изводи, заключения и експертни препоръки за промени българския НПВУ на база на анализа на 3-те НПВУ на СЧ на ЕС

Общи препоръки към българския НПВУ:

- реално основната част от средствата са предназначени за строително-монтажни дейности, които НЕ отговаря на критериите за кръгова икономика
- липсва съгласуваност - въпреки добре звучащите раздели и връзки с хоризонтални политики - между целите и предложените мерки/ дейности
- проектите НЕ дават представа за съгласувано стратегическо усилие, което да доведе до желаните - и декларираните - резултати
- планът има нужда от значима преработка в посока реални мерки, в съответствие със стратегическите цели и проблемни области на България
- преработката трябва да се осъществи в тясно сътрудничество с авторитетни

- представители на заинтересованите страни
- основните проекти има нужда да бъдат изцяло преработени или сменени с други, за да има реално въздействие върху определените сектори

Експертни препоръки за промени в област **Кръгова икономика** на база на прегледа на НПВУ на Словакия, Португалия и Латвия са:

- Да се използват ясни и измерими цели
- Да се намерят връзки между различните политики - например, как подобряването на транспорта ще повлияе на биоразнообразието или как дигитализацията би довела до намаляване въглеродния отпечатък
- Да се поставят амбициозни срокове за постигане на целите.

**GREEN EUROPEAN
FOUNDATION**

Текстът е изготвен в рамките на проект № GEF-21-17 “Насърчаване на обществения дебат по процеса на зелено възстановяване и устойчивост в България” (Fostering Public Debate on Green Recovery and Resilience Process in Bulgaria). Проектът се осъществява от Зелената европейска фондация (Green European Foundation) в сътрудничество с фондация „Блулинк“, с финансовата подкрепа на Европейския парламент.